

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «ДРУЗІ ДІТЕЙ» У 20-30 РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню діяльності товариства «Друзі дітей». Велика увага приділяється визначенню форм та методів залучення суспільства для боротьби з безпритульністю, культурно-просвітницькій роботі серед громадськості, висвітленню програми дій товариства «Друзі дітей». Авторка доводить, що товариство займалося як радикальними методами, тобто «підбиранням» дітей з вулиці, так і агітаційно-просвітницькою діяльністю.

Ключові слова: безпритульні діти, безпритульність, громадськість, суспільно-організаційна робота, соціально-профілактична діяльність.

Статья посвящена исследованию деятельности общества «Друзья детей». Большое внимание уделяется определению форм и методов привлечения общества для борьбы с беспризорностью, культурно-просветительской работе среди общественности, освещению программы действий общества «Друзья детей». Автор доказывает, что общество занималось как радикальными методами, то есть «подбором» детей с улицы, так и агитационно-просветительской деятельностью.

Ключевые слова: беспризорные дети, беспризорность, общественность, общественно-организационная работа, социально-профилактическая деятельность.

Article is devoted to the study of social and organizational and social-prevention activities association "Friends of Children." Much attention is paid to the definition of forms and methods of public involvement to combat homelessness, cultural and educational work among the public, coverage of the Programme of Action Society "Friends of Children." The author argues that the company was engaged in a radical methods, that is "pulling" children of the street, and promotional and educational activities.

Key words: homelessness, street children, community, social and organizational work of social and preventive activities.

Метою статті є вивчення досвіду роботи громадських організацій для боротьби з дитячою безпритульністю в Україні 1920-1930-х рр.

Проблема статті. Висвітлення діяльності суспільно-організаційних та соціально-профілактичних громадських організацій з подолання дитячої безпритульності у період 1920-1930-х років є важливим кроком на шляху подолання дитячої безпритульності.

Проаналізовано статистичні та архівні дані, періодичні видання 1920-х рр., а також сучасні дослідження.

Виклад основного матеріалу. У 20-ті роки ХХ ст. в Україні відбувалося розгортання специфічного руху громадськості, спрямованого на боротьбу з дитячою безпритульністю та бездоглядністю. Ідея створення осередків «Друзі дітей» належала державним культурно-освітнім установам, але їх реалізація набула громадсько-організаційних форм, які виникали на місцях – на підприємствах, в установах. Осередки, з'являючись за ініціативи різних соціально-професійних груп суспільства, стали виразниками їх громадської самореалізації. Протягом року, починаючи з жовтня 1924 р. і до заснування Оргбюро «Друзі дітей» при ЦКДД у жовтні 1925 р., кількість осередків збільшилася у 5 разів, а їх членів у три рази [6, ф.264, оп.1, спр.10, арк.65]. Таке зростання є доказом активності і безпосередньої діяльності самих осередків, поширення ними ідеї формування громадських об'єднань, залучення до них міського і сільського населення.

Агітаційно-пропагандистську, суспільно-інтегруючу, культурно-просвітницьку роль відігравав журнал «Друзі дітей», особливо на стадії організаційного оформлення товариства. На його сторінках друкувалися статті відомих учених, звернення громадських та державних діячів, матеріали про досвід роботи осередків. Зокрема, в резолюції Вінницької міської конференції осередків «Друзі дітей», яка відбулася 23 січня 1925 р. та була опублікована, підкреслювалася необхідність «посиленої пропагандистської роботи» з метою «...охоплення цим рухом всієї радянської громадськості» [1, с.49]. Термін «рух»,

використаний в резолюції, означав не лише масове створення осередків, а також підкреслював історичний факт участі громадськості в боротьбі з дитячою безпритульністю. «Щоб зколихнути громадську думку Запоріжжя, – наголошувалося в одній з публікацій журналу «Друг дітей», – осередком Робосу буде днями прочитано у центрі міста та на заводах низка доповідей і лекцій на теми про форми боротьби з безпритульністю, про життя безпритульних, про необхідність сприяння усіх осередків для випрацювання загального плану» [1, с.51]. Згадані форми суспільно-організаційної діяльності віддзеркалювали «агітаційну роботу» осередків, яка здійснювалася шляхом виголошення доповідей, лекцій. Вони, як свідчать дописи диткорів [2], передували організаційному оформленню осередків на підприємствах та в установах. «Для більш широкої агітації і залучення до осередків Друзі дітей, – інформував диткор І. Глузман з Мелітополя, – агітсекцією була випущена світлова газета, яка має матеріал, що висвітлює історію виникнення безпритульності і заходи, застосовані державою для її ліквідації з фотографічними світлинами» [2, с.41]. Отже, судячи з кореспонденції, осередок мав агітсекцію, тобто відповідну структуру. Вона діяла у 1926 р., а згодом в округах та районах «популяризацією ідей» боротьби з безпритульністю дітей займалися виконавчі бюро товариства «Друзі дітей». [4, с.87-88].

Оперативно-профілактична робота товариства вирізнялася рівнем ефективності, але загалом вона стримувала розвиток безпритульності дітей, унеможливаючи її поширення, тобто, опікуючись наданням матеріальної допомоги її різновіковим категоріям в містах і селах. Розмір соціального забезпечення на окремо взяту дитину був мізерним, але громадське об'єднання підтримувало малозабезпечених дітей. Наприклад, починаючи з жовтня 1929 р., коштом Харківського окружного товариства «Друзі дітей» відбувалося забезпечення учнів 75 шкіл міста гарячими сніданками безкоштовно, хоча вартість одного сніданку становила 18 коп., а на місяць 4 крб. 32 коп. [5, с.12]. «Оздоровча кампанія», термін характерний для того періоду, означав елементарне одноразове харчування дітей, яке, судячи з кошторису, не забезпечувало того рівня калорійності, щоб можна було говорити про справжнє оздоровлення. Так, у 1929 р. «оздоровчою кампанією» лише в містах вдалося охопити близько 82 тис. дітей, що становило 8% до потреб [3, с.12]. Гарячими сніданками було забезпечено учнів 3600 шкіл України, що становило 66% їх загальної кількості в містах [3, с.12-13].

Агітаційно-пропагандистська та суспільно-організуюча діяльність товариства «Друзі дітей» вирізнялася двома періодами: протягом першого (1924-1929 рр.) агітація і пропаганда сприяла масовому створенню осередків, поширенню самої ідеї соціальної допомоги дітям, організації боротьби з дитячою безпритульністю, уникаючи ідеологізації роботи, а протягом другого, котрий розпочався наприкінці 1929 р., змінилася мета, завдання, форми і принципи пропаганди, посилювався політико-ідеологічний вплив на громадське об'єднання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У 20-30-х рр. в УСРР історичний досвід функціонування громадських форм боротьби з дитячою безпритульністю, враховуючи актуальність проблеми, має важливе прикладне значення, крім суто наукових моментів. Досвід роботи Всеукраїнського товариства «Друзі дітей» показує першочерговість застосування соціально-профілактичних заходів, спрямованих на ліквідацію соціально-економічних причин масової безпритульності дітей, унеможливлення асоціальної динаміки переростання бездоглядності в безпритульність, яка стає генеруючим середовищем для підліткової злочинності. Відродження ідеї створення на підприємствах та в установах товариств соціальної допомоги дітям є актуальним, яке потребує державницької позиції та підтримки громадськості. Оперативно-організаційні заходи без одночасного застосування соціально-профілактичних не усунуть походження феномену суспільного розвитку - масової безпритульності дітей.

Товариство керувалося комплексним підходом до вирішення проблеми дитячої

безпритульності, тому що обмеження проблеми лише наданням притулку бездомним дітям, не вирішить її суперечливих складових, позаяк дитяча безпритульність явище системне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Друзья детей и их работа // Друг детей.–1925.–№2.
2. Нормальный устав общества «Друг детей». – М.: Изд-во Деткомиссии при ВЦИК, 1927. – 16 с.
4. Порадник для активу товариства «Друзі дітей» / Склав Р. М. Мітельман. – Х., 1929. – 94 с.
3. Осередки ДД й оздоровлення дитинства // Друг дітей. – 1930. – №20.
5. Що нам пишуть // Друг дітей. – 1930. – №22.
6. ЦДАВО України.